

TVEDESTRANDSDAME STARTET FELT- SPATENS HISTORIE I NORGE

Bergverks-Nytt 9/68

Norge er blitt en av de store eksportører av feltspat. Det kunne kanskje være av interesse å få litt av feltspatens historie i Norge.

Da man omkring 1710 lyktes å frarøve kineserne hemmeligheten med å lage porselen, våknet interessen for feltspat. Europas eldste porselensfabrikk var Meissen, og produksjonen av porselen ble lagt under gruveadministrasjonen. Porselenet ble også kalt «det hvite gull», da frakten fra Kina var meget dyr. Kineserne har alltid vært kjent for å være gode forretningsfolk, og de visste hva de skulle forlange for en ettertraktet ting.

Bergmanns-figurer

Nå hadde også August den Sterke, kongen av Bayern, fått del i hemmeligheten og i rikdommen. Spesielt ble det laget porselensfigurer, og det som særpreget disse figurer, var at de i stor utstrekning fremstillet bergmenn i fest og arbeid. August den Sterke forsøkte å bevare hemmeligheten for sin porselensfabrikk Meissen. Men han fikk ikke eneretten på hemmeligheten i Europa. Snart krydde det med porselensfabrikker i mange land.

Et av de land som var relativt tidlig ute, var Danmark, og Den kongelige danske Porcellensfabrik ble grunnlagt i 1775. I slutten av det 18. århundre utlovet fabrikkene en større pengesum, om noen kunne finne feltspat i Norge som Den kongeli-

ge danske Porcellensfabrikk kunne bruke.

Det sto kvinner bak

Her begynner så historien om feltspat i Norge.

En skipper Jørgensen drev en stor forretning i Tvedestrand. Skipper Jørgensen var gift med en dansk dame, Nikoline Birgitte, født Turn. Denne madam Jørgensen måtte ha vært en usedvanlig og foretakksom kvinne. I Tvedestrand kunne man fremdeles i begynnelsen av dette århundre høre historier om madam Jørgensen.

Da hennes mann i meget ung alder ble blind, overtok hun driften av sin manns omfattende forretning. Samtidig som hun utvidet, fikk hun bl.a. lyst på den store belønning som var utlovet for den som fant feltspat i Norge. På den tid kunne ikke en kvinne reise sammen med menn. Madam Jørgensen utrustet en båt som hun sa «bemannet med sine tyende». De rodde langs Sørlandet for å skjerpe.

Madam Jørgensen hadde hellet med seg, og den første feltspat fant hun ved Narestø. Gift med en skipper som hun var, forsto hun straks at funnet hadde en gunstig beliggenhet. Forekomsten strakk seg helt fra kaien ved Narestø, som var en god havn. Madam Jørgensen fant ut at hun skulle drive selv, og allerede i 1792 eksporterte hun 69 tønner feltspat. Narestø grube fikk enerett på å selge til Den kongelige danske Porcellens-

fabrikk, selv om man vel heller kan si at fabrikken fikk enerett på å kjøpe fra Narestø.

Dominerte markedet

Norge hadde ikke den gang noen offentlig statistikk, men inspektøren ved Den kongelige danske Porcellensfabrik, herr Clement, gav geolog og direktør for Norges geologiske undersøkelse en statistikk over hva Den kongelige danske Porcellensfabrik hadde kjøpt av feltspat. Her viste det seg at madam Jørgensen var en dyktig gruve-direktør, og i året 1793 øket salget til 175 tønner feltspat. Fra 1792 til 1829 var det madam Jørgensen som dominerte markedet.

Historien om feltspatens utvikling i Norge er altså nærmest en historie om madam Jørgensen. Når man tenker på hvilket livsmot denne damen utviste, kan man kun bli slått av beundring. En ulykke som rammet familien, knekket henne ikke, og i en tid hvor ordet stønad ikke var oppfunnet, kjempet hun seg fram. Det var hun som startet en bedrift som mange, den dag i dag høster erfaring av og som har gitt mange personer et levebrød. Til slutt vil jeg sende en utfordring til Tvedestrand. Tvedestrandinger, reis en minnestøtte over madam Jørgensen! Minneplaten over henne bør innfelles i en stor feltspatstein.